

DEPORTACIONES:

Final forçós de les migracions

Organitza

Irīdia_

Amb el suport de

ÍNDEX

Preàmbul	5
1. El fenomen de la deportació	6
1.1. Introducció	6
1.2. La deportació	7
1.3. La devolució	8
1.4. L'expulsió	9
1.5. Vol de deportació i retorn	11
1.6. Vulneració de drets	13
1.7. Externalització de fronteres i securització. Cooperació al Desenvolupament	15
2. Efectes psicosocials de la deportació	19
2.1. Introducció	19
2.2. Impactes psicosocials del trajecte migratori	20
2.3. Efectes de l'esforç adaptatiu al país d'arribada	21
2.4. Desglosament d'efectes psicosocials del procés de deportació	23
2.4.1. Efectes personals	23
2.4.2. Efectes econòmics	25
2.4.3. Efectes familiars	27
2.4.4. Efectes comunitaris	29
2.5. De la vulnerabilització de drets a la resiliència	30

Àrea de Migracions i Racisme d'Irídia

Diana Cardona Motger

Àrea Psicosocial d'Irídia

Natàlia Abrego Cantalejo

Investigació periodística

Sònia Calvó Carrió

Yeray S. Iborra

João França

Diomma Dramé

Col·laboracions

Laura Curell Mompó

Andrés García Berrio

Valentina Lazo i Escudero

Preàmbul

Aquest informe es realitza dins el marc de la beca DevReporter 2019, finançada amb el suport del projecte *Frame, Voice, Report!* de la Unió Europea. El contingut és responsabilitat exclusiva de l'Associació Irídia i les seves autores, i no reflecteix necessàriament la posició de la Unió Europea.

Gràcies al finançament d'aquesta beca, l'equip format pels periodistes Sònia Calvó, João França i Yeray S. Iborra, la directora de fotografia Lucía Venero i l'advocada de l'Associació Irídia Laura Curell, va viatjar al Senegal per tal de realitzar una investigació periodística que expliqués les conseqüències psicosocials de la deportació de persones d'origen senegalès des de l'Estat espanyol i des dels territoris de trànsit migratori. A través del propi testimoniatge i el de les seves famílies, l'equip va intentar aproximar-se a les causes d'aquesta realitat i detallar-ne les seves complexitats, alhora que es va voler fer pública la vulneració de drets en què es troben immerses les persones que passen per un procés de deportació.

L'objectiu principal d'aquest informe és contextualitzar i explicar el procés de deportació que pateixen les persones migrants des de l'Estat espanyol. En primer lloc, s'ha pretès sintetitzar des d'un punt de vista crític quins són els procediments jurídics que s'empren per dur a terme una deportació, exposant les diferents figures jurídiques que contempla i com s'interrelacionen amb els processos d'externalització i *securització* de fronteres i amb la firma d'acords bilaterals entre els països d'origen, de trànsit i de destí d'aquests processos migratoris.

Per altra banda, ens hem centrat en exposar les conseqüències i efectes psicosocials que suposen els processos de deportació, tant per la persona que ha estat deportada com pel seu entorn familiar, social i comunitari.

Aquest és un informe preliminar analític i descriptiu que ens serveix com a punt de partida per iniciar un procés d'investigació més ampli que culminarà a finals del primer trimestre del 2020. Serà llavors quan presentarem un estudi més elaborat sobre les deportacions, posant el focus en aquesta pràctica entre l'Estat espanyol i el regne del Marroc. En aquest estudi exposarem un seguit de recomanacions i conclusions de cara a un futur procés d'incidència política.

1. EL FENOMEN DE LA DEPORTACIÓ

1.1. Introducció

Les accions destinades a “protegir” la sobirania nacional de l'Estat modern no són recents ni descontextualitzades. La creació de les lleis d'estrangeria, sovint associades a idees de seguretat, protecció i defensa, han permès a les institucions controlar qui entra als territoris delimitats per les seves fronteres, unes fronteres contradictòries i ambivalents; qui i com les creua, qui hi transita, qui en surt i, sobretot, qui n'és expulsat.

La capacitat de l'Estat per decidir quines persones no ameriten entrar i quedar-se dins els seus límits físics ve determinada per criteris arbitraris basats en interessos geopolítics conjunturals i en fonaments racistes, xenòfobs i neocolonials d'exclusió o acceptació. Per altra banda, aquesta capacitat s'alimenta de la vessant més neoliberal del capitalisme i més explotadora del sistema econòmic, és a dir, de la potestat d'excloure a determinades persones del procés de regularització.

Per tal de mantenir el marc d'explotació dins el propi Estat, cal rendibilitzar la situació de vulnerabilitat de les persones migrants: si existeix un col·lectiu permanentment sotmès a situacions d'irregularitat administrativa, aquest es pot controlar, desposseir de drets i, finalment, aprofitar-se'n per tal de sostenir l'entramat del sistema capitalista.

Per tal de mantenir els fluxos de persones sota els estàndards descrits, són necessàries determinades actuacions per part de les estructures estatals: que l'aparell legislatiu creï figures legals que formalitzin els criteris d'acceptació o rebutj, que els cossos policials actuïn sota normes d'aprehensió i control determinades, que el poder judicial faciliti processos i que, finalment, el poder executiu dicti regulacions segons conveniència. Tots aquests actes venen determinats per un fort component de racisme institucional, que és aquell que es constitueix des de l'Estat, les seves estructures i les seves polítiques públiques.

Aquesta estructura possibilita la institució de la deportació. Tal i com l'entendem actualment, la deportació ha estat present des que els Estats han formalitzat i normalitzat la securització dels seus límits geogràfics, i des que les fronteres s'han gestionat i controlat sota aquest prisma. El control sobre la situació administrativa de les persones estrangeres, amb l'atorgament de regularitat o irregularitat per part de l'Estat, s'ha assentat sobre el fantasma, sempre present, de la deportació.

1.2. La deportació

La OIM defineix la deportació com l'acte de l'Estat en l'exercici de la seva sobirania mitjançant el qual envia un estranger fora del seu territori, a un altre lloc, després d'haver rebutjat la seva admissió o posterior a l'extinció del permís de residència.

És important i socialment acceptada la vinculació del concepte 'deportació' amb la terminologia jurídica. Tot i així, segons consideracions purament terminològiques, el mot 'deportació' és un concepte genèric, popular i sense base jurídica; és una definició descriptiva des del punt de vista sociològic que fa referència a un acte en concret.

Aquest acte és el procés de repatriació d'una persona al seu país d'origen (o a un tercer país) per part d'un Estat que l'expulsa de manera forçosa, no voluntària i obligada. És un moviment migratori imposat forçosament i sota una legislació que l'avalua, el desenvolupa i en facilita la seva consecució. En contraposició amb el concepte de retorn voluntari, les deportacions són assimilables al concepte de retorn forçós, és a dir, en contra de la voluntat de la persona sobre la qual s'interposa l'ordre i s'hi aplica, finalment, el càstig.

Per últim, aquests actes no només comporten un desplaçament físic, sinó que, en la majoria dels casos, signifiquen una prohibició explícita d'entrada al territori des d'on s'ha realitzat la deportació. Dins el marc jurídic espanyol, la deportació pot fer referència a dos fenòmens específics: l'expulsió, que la pateixen les persones en situació administrativa irregular residents dins el territori, i la devolució, que es produeix a l'àrea delimitada de la frontera.

Vistes de la ciutat de Dakar, Senegal. **Sònia Calvó**

1.3. La devolució

Pel que fa a la devolució, aquest acte es tradueix en l'atorgament d'una ordre administrativa que es dona en el moment en què una persona entra a un país de forma irregular o per una via no-legalitzada, i que té una vigència de 6 mesos. Posteriorment, si l'ordre de devolució no s'ha fet efectiva, podrà iniciar-se el procediment d'expulsió corresponent.

“Quan arriben [les pasteres] a aigües espanyoles, les autoritats et detecten, agafen a tothom i et pugen als vaixells. Quan arribes a terra, el primer que fan és portar-te als CIEs, que per mi, són presons...”

“No ens van donar cap oportunitat de poder treballar. Ens van tancar al centre, i d'allà ens van retornar”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

Tan bon punt una persona traspassa els límits geogràfics estatals, aquesta pot ser interceptada per les autoritats i, després d'un estudi del cas dins les instal·lacions policials, la persona pot ser privada de llibertat per tal d'iniciar el seu procediment de devolució. Aquest es pot dur a terme des d'una comissaria (ja sigui regular o des de la comissaria de l'aeroport, on hi ha un nul control o supervisió), des d'un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) o directament des dels límits fronterers.

Aquest últim cas es coneix amb el terme de devolució 'en calent'. S'anomena devolució 'en calent' al retorn d'una persona a l'altra banda de la frontera (ja hi hagi accedit per via marítima o terrestre) sense ni tan sols l'obertura d'un procediment administratiu. En el cas de les devolucions 'en calent' des de les fronteres de Ceuta i Melilla amb el Marroc, aquestes són possibles degut a un entramat legislatiu de cooperació fronterera dins el marc de l'Acord Bilateral de readmissió d'immigrants signat l'any 1992 entre Espanya i el Marroc. La seva entrada en vigor no es va fer efectiva fins l'any 2012, moment en el què es va donar peu a l'agilització del mecanisme de devolució de persones migrants que creuen la frontera terrestre de les dues ciutats autònomes.

Aquesta pràctica, que ja havia estat denunciada a les tanques de Ceuta i Melilla, va ser finalment legalitzada el 2015 amb el reconeixement de la disposició final primera de la Llei de Seguretat Ciutadana, la popularment coneguda com a 'Llei Mordassa'. Actualment, hi ha un recurs interposat contra aquesta mesura pendent de la resolució de la Gran Sala del Tribunal Europeu de Drets Humans. Amb això, es pretén evitar l'aparent normalització d'una mesura que és il·legal i insistir en els mecanismes garantistes de protecció dels drets de les persones migrants. En el cas de les devolucions en frontera, la presentació d'una sol·licitud d'asil també pot ser raó per aturar la deportació.

1.4. L'expulsió

Pel que fa referència a l'Estat espanyol, qualsevol persona estrangera que hi viu sense una autorització legal és susceptible de rebre una ordre d'expulsió administrativa. Aquesta imposició es fa efectiva amb l'obertura d'un expedient sancionador administratiu provinent de l'executiu de l'Estat, iniciat per la policia nacional quan es detecta que la persona es troba en situació administrativa irregular. Aquest acte formal obliga a la persona estrangera a marxar del territori espanyol i, en el cas que no compleixi l'ordre, podrà ser detinguda i expulsada forçosament.

L'expedient d'expulsió pot ser incoat en qualsevol moment en què la persona sigui identificada per la policia. Les identificacions es poden donar, per exemple, en el context de realització de tràmits legals o d'identificacions policials a peu de carrer, actuacions que diverses entitats en defensa dels drets humans han denunciat argumentant que es realitzen segons perfils racials.

Un cop rebuda l'ordre, la persona pot ser expulsada de forma immediata o exprés (en menys de 72 hores), cas en què el marge de temps per interposar un recurs és molt limitat. En el cas que la policia no pugui expulsar la persona en menys de tres dies, un jutjat haurà d'autoritzar la seva privació de llibertat dins un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE), on podrà estar-hi tancada fins a 60 dies. Si no s'autoritza el trasllat a un CIE, aquesta persona podrà quedar en llibertat fins que en algun moment la policia decideixi executar l'ordre. Aquesta espera pot durar fins a dotze anys.

L'ordre d'expulsió vulnera drets fonamentals, ja que s'emet d'entrada i no passa per la decisió d'un jutge. Això significa que no existeix un control jurisdiccional a priori. La persona tindrà "presumpció d'expulsabilitat" fins que demostrï que es pot quedar en territori espanyol. Traçant paral·lelismes, això significaria una presumpció de culpabilitat per se. Tenint en compte que aquests expedients són de caràcter administratiu i que, per tant, els interposa el poder executiu i no el judicial, podem establir que no cal esperar que un jutjat digui que es pot expulsar una persona, sinó que el procediment segueix endavant sempre i quan no hi hagi una resolució judicial que l'aturi.

L'expedient de l'ordre d'expulsió es pot recórrer, prèvia validació de la Delegació del Govern. Si la resolució del recurs és negativa, és llavors quan s'obre la via contenciosa-administrativa, és a dir, quan finalment entra en joc la judicatura. No serà fins el moment en què un jutjat decreti una mesura cautelar que es podrà aturar el procediment. Per tal de fer-ho efectiu, es poden al·legar diverses raons, com per exemple l'arrelament de la persona, per defensar que la mesura és desproporcionada. Si hi ha una resposta favorable a aturar cautelarment la deportació abans que s'hagi produït, queda aturada fins que hi hagi un judici.

D'altra banda, més enllà de les expulsions administratives cal destacar que el Codi Penal preveu en l'article 89 que "les penes de presó de més d'un any imposades a un ciutadà estranger seran substituïdes per la seva expulsió del territori espanyol". Això suposa, després de la reforma de l'any 2015, que el sistema penal s'orienta a que la pena generalitzada per a les persones no nacionals a Espanya sigui l'expulsió, tant si la persona té la seva situació regularitzada com si no la té.

Aquestes expulsions acordades pels òrgans judicials sentenciadors o pels jutjats penals d'execució de penes, en moltes ocasions no tenen en compte l'arrelament de la persona. De fet, el 18 de Desembre del 2018 el Tribunal Europeu de Drets Humans va condemnar l'Estat espanyol per decretar l'expulsió de dues persones de nacionalitat marroquí sense tenir en compte el seu arrelament al país ni els seus llaços familiars. Aquestes expulsions poden ser efectuades tant a través de l'internament dins el CIE com directament des de la presó.

Centre d'Internament d'Estrangers (Barcelona). **Sònia Calvó**

1.5. Vol de deportació i retorn

Per tal de fer efectiva la deportació (ja sigui sota un expedient de devolució o d'expulsió), s'acostuma a noliejar un avió amb direcció al país d'on són nacionals les persones deportades. Hi ha tres possibles maneres de dur a terme una deportació mitjançant transport aeri: en primer lloc, trobem les deportacions en vols comercials, on les persones expulsades comparteixen trajecte amb altres passatgers.

“El vol era només de gent que anava a ser deportada. Però veníem amb agents de la policia. L'avió era de l'empresa Air Europa”.

Bada Ndaye

Deportat després de set anys a l'Estat espanyol

Per altra banda, es produeixen macrovols de deportació, on els avions són contractats pel Ministeri de l'Interior exclusivament per a realitzar aquesta missió. Per últim, aquests macrovols també els pot dur a terme l'agència Frontex, que és l'organisme de la Unió Europea dedicat a la coordinació de la gestió de les fronteres exteriors de l'àrea europea subjecta a l'espai Schengen.

“Són molts diners, els que es donen per retornar als migrants. No serveix de res, perquè sis mesos més tard, intenten marxar de nou. Si aquests diners fossin invertits aquí [a Senegal] podríem (...) posar en marxa diferents projectes. Si es treballés junt amb les associacions, aquestes persones podrien estar formades i recolzades per tal que desenvolupessin projectes dins el seu país”.

Moustapha Kebe

Reseau por la Migration et le Developpement (REMIDEV)

En el cas dels vols comercials, es pot donar una expulsió amb escorta, en què dos agents de policia viatgen a banda i banda de la persona, o bé sense escorta si es valora que no és necessària. En el cas de les deportacions col·lectives, hi ha com a mínim un agent per cada persona deportada (tot i que segons les circumstàncies en poden ser més) i un metge i un sanitari per vol. Entre les eines amb què han de comptar i poden utilitzar els policies hi trobem brides, cinturons i roba d'immobilització o cinta adhesiva reforçada, que es poden emprar sobre les persones deportades segons el criteri del cap del dispositiu.

“Hi havia un noi que no volia pujar a l'avió, però finalment va acabar pujant. La policia el va colpejar (...). Ningú podia fer res per tal d'impe-dir-ho”.

Bada Ndiaye
Deportat després de set anys a l'Estat espanyol

“En tornar, ens van abandonar a l'aeroport nacional de Dakar, sense importar d'on fos que vinguéssim (...) i si deies algo, et deien que escampessis la boira (...). Era igual si algú necessitava més diners perquè vivia lluny”.

Moustapha Diouf
Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

“Ens van dir que tenien projectes per nosaltres, que havien finançat amb diners perquè poguéssim tenir una feina. Tot això només va quedar en paraules (...). Vam baixar a l'aeroport, i ens van deixar anar així, a buscar-nos la vida”.

Serigne Beye
Deportat des de les Illes Canàries

Moustapha Diouf a l'entrada de l'Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer. **Lucía Venero**

1.6. Vulneració de drets

Tant la percepció de la possible deportació com la deportació en sí, generen situacions de greu desprotecció i vulneració de drets. En primer lloc, l'Estat és el principal responsable de la situació d'exclusió social i política de les persones migrants en el moment en què el procés de regularització és tan complicat i exigent.

“El dret de viatjar legalment me l'han tret. Ens converteixen en culpables d'un viatge on el principal responsable del viatge i dels assassinats són els Govers”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

Posteriorment, aquesta situació genera una percepció de por constant auto-percebuda, degut a la manca de garanties i drets, i d'una constant sensació d'arbitrarietat i indefensió.

Per altra banda, el fet de perseguir, detenir i privar de llibertat a determinades persones per haver comès una falta administrativa és un acte profundament racista, desproporcionat i sense cap consideració garantista. Tenint en compte que es produeixen greus afectacions de drets fonamentals durant tot el procés de detenció, privació de llibertat i deportació, és lògica i necessària la figura del control judicial, per tal de poder revisar i controlar els casos des de l'inici de l'obertura de l'expedient sancionador.

“Esperava que m'alliberessin [del CIE], que podria tornar a tenir llibertat. Perquè jo tenia papers, estava presentant la sol·licitud per tal de renovar-los, i aquesta trigava set mesos. No era culpa meva, sinó de la Delegació del Govern”.

Bada Ndiaye

Deportat després de set anys a l'Estat espanyol

Pel que fa als processos d'aprehensió i detenció, aquests es justifiquen, moltes vegades, sota arguments que apel·len el control rutinari de la població però que, al cap i a la fi, es produeixen sota un biaix racista i xenòfob. S'identifica i es deté les persones per tenir un perfil racial diferent al majoritari, a partir de criteris colonials de diferenciació.

A més a més, aquest tipus de pràctiques no es rebutgen de manera generalitzada degut a que s'accepta i es naturalitza un major control social de les persones amb perfil racial diferent en un exercici de reafirmació de l'estatus de superioritat del que gaudeixen les persones blanques, ja sigui tant a nivell jurídic com a nivell social i cultural. Així doncs, podem concloure que no es deté les persones migrants per allò que fan sinó per allò que són.

El paper dels agents de policia és, sovint, el d'acoquinar i violentar les persones detingudes, amb freqüència utilitzant la força física i mesures coercitives abusives. Un cop les detingudes són enviades al CIE (quan no ha sigut possible resoldre positivament el cas), el simple fet de ser privades de llibertat deambulària per haver comès una falta administrativa ja comporta, en sí, una greu i desproporcionada vulneració de drets.

Dins les instal·lacions del CIE s'hi produeixen actes de violència policial, com abusos, maltractaments o vexacions. Si aquests fets no són observats des de les organitzacions de base o per entitats en defensa de drets humans que facilitin l'aturada del procés de deportació per tal de realitzar la denuncia pertinent, la persona interna pot ser deportada sense cap conseqüència ni diligència oberta per l'agent o agents policials que han vulnerat els seus drets. Cal afegir que, un cop la persona és deportada, és molt difícil o impossible denunciar les vulneracions ocorregudes anteriorment dins el CIE.

“Quan vaig arribar a Europa, la primera cosa que em va semblar estranya (...) va ser que em van emmanillar. En aquell moment vaig ser conscient que havia entrat dins una presó. Et porten al CIE i no t'expliquen els teus drets, tampoc et donen informació. M'avergonyeixen”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

Per altra banda, cal apuntar que també es produeixen danys irreparables quan es vulnera parcial o totalment el dret a la tutela judicial efectiva i a l'accés a un tribunal imparcial. En primer lloc, són indispensables el dret a l'assistència lletrada i d'interpret. També és essencial, per altra banda, el dret al coneixement dels motius pels quals es realitza el trasllat de la persona migrant i l'accés a la informació sobre els recursos que pot interposar contra la decisió de readmissió. Aquest conjunt de garanties processals relatives a la decisió de retorn o l'ordre d'expulsió són drets fonamentals que, a la pràctica, han revelat patir un important índex de vulneracions.

“No vaig tenir la oportunitat d’agafar un altre advocat i poder pagar-lo. Si sóc dins [del CIE], no hi entro amb diners. Com puc pagar un advocat si perdo la meua llibertat?”.

Bada Ndiaye

Deportat després de set anys a l’Estat espanyol

Per últim, els vols de deportació (tant en avions comercials com en macrovols) són també un espai de constants vulneracions de drets. Les normes que regeixen el paper de la policia durant un vol de deportació obren la porta a l’ús de sedants, de mesures coercitives en el mateix avió, la utilització de “peces o cinturons immobilitzadors”, “llaços de seguretat” o cinta per emmordassar la boca. Per a més inri, la Direcció General de la Policia no aporta dades concretes dels vols de deportació en considerar-los un “operatiu policial”.

Centre d’Internament d’Estrangers (Barcelona). **Sònia Calvó**

L’única institució que ofereix informació i exerceix un control esporàdic i ocasional sobre el que succeeix a l’interior de les operacions de deportació és el Defensor del Poble, a través del Mecanisme Nacional de Prevenció de la Tortura. En els casos dels vols de deportació de Frontex, el Defensor del Poble ha d’avisar amb antelació abans de la realització de la visita. A més, les empreses adjudicatàries del servei de deportació signen un “pacte de silenci” confidencial amb el Govern, fet que alimenta la opacitat i la falta de transparència en la qual es duen a terme.

Podem concloure que la deportació és la punta de l’iceberg d’un sistema discriminatori i estructuralment racista. És el costat més violent de la Llei d’Estrangeria, que decideix constantment sobre l’esdevenir de la vida de les persones. Assumir el procés de deportació com quelcom ineludible i naturalitzar totes les seves vessants també és un acte que vulnera profundament els drets de les persones migrants.

“Jo m’imagino que si el Senegal obrís un CIE on només hi entressin persones europees, seria brutal, seria un escàndol mundial. Això seria denunciat per tots els racons del món. Però vivim a un país [Espanya] amb un munt de centres d’internament d’estrangers i ningú diu res”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d’una deportació des del Marroc

1.7. Externalització de fronteres i securitització. Cooperació al Desenvolupament

Per tal de comprendre la opacitat de la dimensió exterior de la política migratòria, cal analitzar el procés d'expansió del control fronterer de l'Estat espanyol a tercers països, tant pel que fa a veïns territorials com a països no limítrofs. Podem considerar l'externalització de fronteres com una deportació prèvia a l'arribada al país de destí, és a dir, abans que la persona migrant hagi tingut la possibilitat d'entrar-hi.

“Els meus drets de viatjar legalment me'ls han tret (...). Ens estem convertint en culpables d'un viatge que el principal culpable del viatge en sí i dels assassinats que s'hi produeixen, són els Guberns”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

Actualment, una part significativa del control fronterer es realitza més enllà dels límits territorials espanyols, mitjançant el control d'enclavaments estratègics del trajecte migratori per part de cossos policials nacionals i supraestatals (com ara l'agència europea Frontex), de ministeris que anteriorment no tenien assignades tasques de control fronterer i, fins i tot, per part de forces policials subcontractades de països no europeus.

Això significa que les funcions de vigilància, control, interceptació, aprehensió i, finalment, de retorn, no es duen a terme dins l'enclavament duaner, ni es realitzen sota criteris garantistes d'atorgament d'una ordre d'expulsió formal, ni sota un procés judicial efectiu i amb totes les garanties processals.

“Ens vam perdre [al mar]. El dia següent, va arribar un vaixell a salvar-nos (...) i retornar-nos a les costes de Trípoli. Allà ens van empresonar un altre cop i demanar-nos [molts] diners”.

“[Després d'escapar de la presó] ens van parar els rebels i ens van portar a un centre d'internament. Però no era per demanar diners a les nostres famílies, sinó perquè ells treballaven amb els europeus (...). No podies revelar-los les tortures que patíem, si no, et mataven”.

Mbodi Soumare,

Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

L'externalització de fronteres provoca, al cap i a la fi, una expansió dels límits nacionals tenint en compte criteris de control poblacional altament arbitraris i que s'emmarquen dins de les lògiques neocolonials i de dominació i imposició per part dels Estats del nord global.

És a dir, les línies físiques frontereres infranquejables i securitzades, passen a ser movibles i a estendre's geogràficament pels territoris on es preveu que es realitzin moviments migratoris de trànsit. La creació d'una zona de frenada prèvia adquireix presència, doncs, en llocs estratègics, ja sigui per qüestions geopolítiques o per interessos econòmics. La prioritització de les polítiques securitistes i l'obsessió pel control dels fluxos migratoris per part de l'Estat espanyol fa que el respecte als Drets Humans quedi en segon pla i suposa, al cap i a la fi, que els processos de trànsit migratori s'efectuïn per rutes cada cop més llargues i perilloses.

A la pràctica, el marc institucional que permet les operacions de vigilància fronterera i de posterior deportació es sosté en una sèrie d'acords bilaterals entre l'Estat espanyol i tercers països, anomenats Memoràndums d'Enteniment. Aquests instruments consulars i administratius són més flexibles, menys transparents i es poden adoptar d'una manera més àgil i ràpida, sense control parlamentari previ (com per exemple, el signat entre Espanya i el Senegal l'any 2006).

Els objectius principals d'aquests acords són, per una banda, agilitzar la readmissió i facilitar i garantir l'allunyament efectiu de les persones migrants en situació irregular; per altra banda, mantenir el control i la por sobre la població en situació irregular dins el propi Estat, emprant sempre l'amenaça i la coacció.

“Un altre punt que no puc oblidar és la frontera entre el Marroc i Mauritània, en ‘terra de ningú’. És un lloc on moltes persones han mort i ningú en porta un registre. És un lloc on la policia marroquí fa el que li dóna la gana”.

“[Identificar-me a la frontera] els interessa; passar números i xifres als seus veïns i còmplices, que és la Unió Europea (...). L'altra manera de matar-me, sense bales, va ser deixar-me a un territori en el què jo només veia el cel, no veia res més. I que em diguin: ves-te'n. I si tornes on jo sóc, et mataré”.

“Però després que succeís això [patir violència policial a la frontera], com ho denuncio? Qui em farà cas? Després de fer la denuncia, qui intervindrà?”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

“La raó per la qual la Unió Europea està externalitzant la gestió d'aquestes polítiques (...) és perquè no es poden permetre determinades pràctiques (...) i dispositius [de control de fronteres] que no respecten els Drets Humans”.

*Moustapha Kebe
REMIDEV*

El qüestionament sorgeix en preguntar-se sobre les pressions existents a l'hora de formalitzar aquests acords. Cal puntualitzar que, pel que fa als acords de caràcter migratori, sovint s'han observat amenaces sobre la no cessió de fons o la cancel·lació de finançament d'ajut oficial al desenvolupament, d'inversió i de recolzament bilateral. L'èxit en l'aplicació de les clàusules dels Memoràndums d'Enteniment respecte les polítiques migratòries dependrà, doncs, de l'efecte 'palanca' i del xantatge exercit a partir de l'aplicació d'altres polítiques complementàries que intervinguin com a mitjans de persuasió.

"No ens fem expectatives [amb aquestes inversions], perquè acabem desenganyats. Si la majoria de joves es veuen forçats a migrar és perquè estan decebuts i no poden esperar. Cal articular projectes sòlids que els hi serveixin per no haver de buscar-se la vida fora".

Pap Dibi Ndaw

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

"Hem signat acords sobre migració, però al mateix temps aquests s'aprofiten per tal de captar nous mercats. El Senegal disposa de moltíssims recursos naturals".

"L'Estat treballa amb entitats com la OIM, sense estar en cap cas associats amb la societat civil. La dificultat que tenim amb les devolucions és l'absència d'informació".

Moustapha Kebe

REMIDEV

Finalment, es pot concloure que les pràctiques i dinàmiques exposades anteriorment suposen una vulneració flagrant del dret a la mobilitat humana, prohibint-la i controlant-la fins i tot en territoris on s'hi implementen acords regionals de lliure circulació (com és el cas de la Comunitat Econòmica d'Estats d'Àfrica Occidental o CEDEAO). Preveuen, també, una greu ingerència externa en territoris sobirans i suposen la delegació de tasques de retorn i deportació a institucions i cossos policials que sovint no compleixen amb els estàndards de respecte als drets humans. Podem determinar, doncs, que l'enfocament prohibitiu cap a la mobilitat humana on l'objectiu principal és evitar les migracions cap al nord global és ineficient, ineficax i profundament restrictiu.

"Som en el territori d'un continent (...) on diuen que hi ha lliure circulació, però la realitat és que això no existeix. Europa els posa diners a la butxaca per tal que no creuem fronteres i no exercim el nostre dret a la lliure circulació".

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

"No es pot retenir a la població i, al mateix temps, no oferir cap alternativa a part d'emigrar. Ningú et farà cas".

Pap Dibi Ndaw

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

2. EFECTES PSICOSOCIALS DE LA DEPORTACIÓ

2.1. Introducció

La deportació és un fenomen complex que amenaça els drets humans fonamentals. El dret d'asil, el dret a buscar un futur més pròsper, a no ser detingut de forma arbitrària, a la llibertat de moviment, a no patir tortura o tracte cruel, inhumà i degradant, etc. es veuen vulnerats en el moment en què un procés de deportació s'inicia.

El procés de deportació genera impactes psicosocials profunds en múltiples facetes de la vida de les persones deportades, tant a nivell personal i familiar com a nivell comunitari. Sovint el procés migratori i la conseqüent deportació generen processos de dol (separació familiar, pèrdua d'entorn cultural i d'estatus...), episodis depressius, dificultats d'adaptació, pèrdua de la identitat, rebuig social, dificultats econòmiques i forts sentiments d'inseguretat, por i desesperança.

Amb la deportació, les expectatives de futur per les quals s'ha treballat i s'ha posat la pròpia vida en risc s'esvaeixen de forma sobtada. Així doncs, apareix un panorama desolador que enfronta de nou la persona deportada, que haurà de passar per un trànsit marcat per la por a ser castigat de forma arbitrària, la vulneració de drets, la separació del cercle social proper i el dol per la vida que s'ha d'abandonar.

D'altra banda, l'amenaça constant de poder ser detingut o deportat afecta de forma evident el benestar emocional de les persones migrants tant a curt com llarg termini. Al mateix temps, està demostrat l'estret lligam entre la denegació dels drets humans bàsics i el deteriorament de la salut física i mental.

Tot i que el present informe es centra en els efectes de la deportació per tal de visibilitzar-los, comprendre'ls i denunciar-los, trobem indispensable parlar breument de l'impacte que generen les vivències durant el trajecte migratori.

2.2. Impactes psicosocials del trajecte migratori

L'impacte del viatge dependrà de la gravetat de les situacions a les quals s'hagi vist exposada la persona migrant. La vivència de situacions que posen en risc tant la pròpia vida com la integritat moral genera emocions de por, indefensió, tristesa i desesperança que produeixen un fort malestar psicològic i poden arribar a generar quadres psicològics complexos com són la depressió major (risc de suïcidi i autolesions) o el trastorn d'estrès post-traumàtic.

“Després de 4 dies caminant pel desert, les nostres cames estaven totes inflamades, s'enfonsaven dins la sorra (...). Al tenir tanta gana i set, caminaven només amb calçotets. Quan algú no podia continuar el camí, esperàvem una mica perquè descansés. Va arribar el moment que tots vam parar esperant, l'auxili o la mort” .

Mbodi Soumare

Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

Sovint la duresa i la precarietat de les condicions del viatge converteix algunes persones migrants en testimonis de la mort de companys de viatge, fet que confronta els supervivents a la fragilitat de la pròpia vida i a la culpabilitat per seguir vius. L'anomenada “culpabilitat del supervivent” pot desencadenar ideacions o conductes suïcides.

“Aquell dimecres vam començar a tenir problemes. Allà vaig reconèixer que havia comès un error greu i em vaig preguntar a mi mateix com podia haver fet aquella bogeria. Hi havia una col·lega al costat meu, li vaig dir; tant de bo Déu ens salvi. Passi el que passi, haviem de controlar el vaixell perquè no es trenqués [...] Aquell dia vam trobar altres vaixells trencats amb moltes persones ofegades totes entre els 25 i 30 anys”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

“Primer, és que hi ha tortures inesquivables. Segon, et robaran tots el teus diners. Tercer, si no tens tens sort, perdràs la vida”.

“Alguns moren al desert, altres a la presó, però la majoria moren al mar”.

Mbodi Soumare

Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

2.3. Efectes de l'esforç adaptatiu al país d'arribada

L'arribada a un nou país suposa un esforç adaptatiu molt important degut a que la nova situació força les persones a conviure amb realitats diferents de la societat d'origen, obligant-les a aprendre un nou idioma i noves normes socials. Aquestes exigències s'emmarquen dins les lògiques d'obligació i d'assimilació imposades pels països del nord global, que tenen el seu origen en el colonialisme.

Aquest esforç d'adaptació sovint es veu dificultat per la discriminació, el racisme i la xenofòbia, l'explotació laboral i la persecució per part de les autoritats. La persona xoca frontalment amb una nova realitat on el seu estatus és completament diferent i on els seus drets es redueixen dràsticament. A més, la dificultat d'accedir a la regularització, suposa l'obstacle més important per les persones nouvingudes, ja que els condiciona i coacciona permanentment la vida. Aquest fet, produeix canvis en la identitat de la persona, que sovint es veu forçada a abandonar l'autopercepció de "ser ciutadana" perquè les institucions li deneguen i li dificulten sistemàticament aquest reconeixement.

D'altra banda, el procés migratori suposa el trencament amb les xarxes afectives i de suport al país d'origen i separa les persones migrants de les seves famílies i del seu cercle social. El sentiment de solitud provoca un gran desgast emocional, sovint abonat per una situació econòmicament precària i d'alta desprotecció davant la llei.

L'estrès psicològic al que es veuen sotmeses les persones migrants pot ser molt difícil de gestionar a causa de l'elevada energia que requereix l'adaptació al nou país. La història vital prèvia, junt amb les dificultats del procés migratori i la precarietat al país d'arribada són un factor de risc molt important pel desenvolupament de trastorns emocionals i de patologies cardiovasculars i d'abús de substàncies. La pobresa i marginació a la que es veuen abocats moltes persones migrants dispara el risc de desenvolupar una patologia mental greu.

Aquestes persones es veuen emocionalment afectades per l'amenaça constant de la detenció i la deportació, fet que genera una percepció de persecució constant i estats d'hiperalerta. Aquestes vivències de permanent inseguretat generen sentiments de tristesa, gran angoixa, preocupació i fatiga tant física com emocional. Mantenir l'esperança en el futur resulta molt difícil quan una persona sap que en qualsevol moment pot perdre allò pel que ha estat lluitant durant anys.

“Esperava que m'alliberessin perquè tenia papers. Els estava presentat per renovar-los però trigaven set mesos. No era culpa meva, sinó de la Delegació del Govern de València”.

*Bada Ndiaye,
Deportat després de set anys a l'Estat espanyol*

L'esforç per formar-se i aprendre la llengua del nou territori i per participar de la cultura del país d'acollida, no té cap tipus de rellevància un cop s'inicia el procés de deportació. L'arrelament i la vida formada al nou país queden en suspens indefinit, el que provoca un trencament devastador en la quotidianitat de la persona afectada i el seu cercle proper.

“Després de fer tantes hores d'escola, tants esforços, de parlar castellà i català. Després de fer molts esforços d'anar a fer castells, d'integrar-me, de tenir vida social allà... no haver pogut regularitzar la meva situació va ser una sensació d'impotència. Si fas esforços o si no en fas, és igual. No serveix de res la integració de la que tant es parla”.

*Serigne Beye,
Retornat voluntàriament després de set anys a l'Estat espanyol*

Detall de la ciutat de Thiarye-sur-Mer, Senegal. **Lucia Venero**

2.4. Desglosament d'efectes psicosocials del procés de deportació

2.4.1. Efectes personals

Sovint, el tracte rebut per les persones durant el procés de deportació tant als CIEs espanyols com als països de trànsit atempta contra la seva integritat física i emocional així com a la seva dignitat com a éssers humans.

“Ens van vendre com xais, sense cap futur que tornar a Senegal amb 10.000 Fcfa i un sandwich”.

*Moustapha Diouf
Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer*

“No m’imaginava que un ésser humà podria arribar a fer una cosa així a un altre ésser humà”.

*Mbodi Soumare
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM*

Al llarg de les entrevistes realitzades trobem referències a múltiples abusos que poden comportar conseqüències psicològiques greus. En detallem alguns a continuació:

- **Incomunicació total i falta d’informació**

“Al CIE passàvem 24 hores tancats, només sortiem per menjar i per tornar a la garjola”.

*Serigne Beye
Deportat des de les Illes Canàries*

“No em van explicar res. Hi havia un vol especial per als immigrants que anava a Senegal. A ells el que els interessava era omplir el vol”.

*Bada Ndiaye
Deportat després de set anys a l’Estat espanyol*

- **Mala alimentació, amuntegament i condicions higièniques insuficients**

“El menjar que ens donaven era molt dolent i poca cosa”.

*Mbodi Soumare
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM*

“La OIM va venir, va analitzar el centre i van dir que només ens quedava un mes de vida si seguíem vivint allà perquè tots nosaltres estàvem en unes condicions que feien pena”.

Ibrahima Ndaw
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

- **Mals tractes, vexacions, extorsió i tortura**

“Hi havia un noi que no volia pujar a l'avió però després va pujar. La policia el va pegar. Ningú podia fer res per impedir-ho”.

Bada Ndiaye
Deportat després de set anys a l'Estat espanyol

“Et pegaven perquè els donessis el contacte de la teva família per demanar-los diners”.

“Per les tortures que havia patit a Líbia. Tenia les cames molt inflamades. No podia fer res. Em van torturar molt, amb uns cops molt forts”.

Mbodi Soumare
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

- **Abandonament**

“[Que la policia t'abandoni al desert és] una altra forma de matar-te, sense bales, es deixar-te en un territori on només veus el cel i res més. Et diuen: marxa! Però si tornes et mato”.

Malamine Soly
Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

- **Altres conseqüències**

Sovint, el tracte rebut per les persones durant el procés de deportació tant als CIEs espanyols com als països de trànsit atempta contra la seva integritat física i emocional així com a la seva dignitat com a éssers humans. Un exemple són els casos de violències sexuals que poden patir les dones durant el trajecte migratori.

“He vist que moltes dones han patit múltiples violacions sexuals. He vist en primera persona com els àrabs venien cada dia a agafar les dones per violar-les”.

“Les dones no saben si aquells homes tenen alguna malaltia. Però encara que ho sabessin, no s'hi podrien negar. Moltes d'elles es queden embarassades i segueixen el viatge amb l'embaràs”.

Mbodi Soumare
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

La deportació sovint desencadena simptomatologia ansiosa caracteritzada per nerviosisme, agitació, dificultats per dormir, inseguretat i estrès, al mateix temps que simptomatologia depressiva caracteritzada per una profunda tristesa, plor, irritabilitat i desesperança.

“Va ser un dia que sempre recordo, no l'oblidaré mai, l'angoixa, els nervis i la tristesa, es notava entre tota la gent que érem allà”.

Serigne Beye

Retornat voluntàriament després de set anys a l'Estat espanyol

Les humiliacions rebudes tenen un profund impacte en l'autoimatge, i en la forma com es veu i es situa un individu al món. Els tractes degradants debiliten la seguretat en un mateix i en la capacitat per controlar la pròpia vida (perspectives d'autoeficàcia). Les persones que repetidament han patit vulneracions de drets humans així com violència sexual sovint presenten una gran sensació d'indefensió on el trauma viscut els fa interpretar el món amb desconfiança i el futur com una amenaça.

2.4.2. Efectes econòmics

“El fet de tornar representa una tragèdia per a ells. Són persones que no s'esperaven això. Estan treballant i un dia qualsevol la policia els força a tornar als seus països. És un xoc emocional per a ells, ja que els seus desitjos han estat frustrats i no saben què explicar a les seves famílies. És un fracàs absolut, no han complert la seva missió”.

Aminata Assis

Terapeuta a House of Hope

*Entitat d'acompanyament psicològic,
reintegració i reinserció de migrants*

El retorn al país d'origen de forma prematura impedeix que les persones deportades assoleixin els seus objectius econòmics trencant de forma abrupta les expectatives que tenien sobre el seu futur. Sovint quan retornen encara no han saldat els préstecs familiars que va suposar el viatge d'anada. A l'arribada no tenen res, han perdut la feina i la situació sociolaboral és encara més precària que en el moment de partida, ja que moltes d'elles també han venut les poques possessions que tenien per costejar el viatge o bé per fer front a les extorsions durant el trànsit migratori.

“En lloc de ser una migració per ajudar a les seves famílies, paradoxalment les converteix en més pobres”.

*Aminata Assis
Terapeuta a House of Hope
Entitat d'acompanyament psicològic,
reintegració i reinserció de migrants*

“Ara mateix no treballo, la situació és molt complicada i difícil”.

*Bada Ndiaye
Deportat després de set anys a l'Estat espanyol*

Les ajudes que reben les famílies per part dels parents que han migrat i han aconseguit arribar al seu destí acaben, de forma abrupta, suposant un cop important en l'estabilitat econòmica familiar.

“Ens van tornar a la misèria. Alguns no en tenien ni per pagar l'escola dels seus fills ni per menjar. Alguns, fins i tot, van arribar a patir una malaltia mental”.

*Moustapha Diouf
Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer*

En algunes ocasions, el trajecte migratori i de deportació genera seqüeles físiques que minven les possibilitats d'aconseguir una nova feina al país d'origen així com la possibilitat de tornar a migrar, deixant-los en una situació d'absoluta precarietat amb fortes conseqüències psicològiques, familiars i socials.

Bada Ndiaye a Pikine, regió de Dakar, Senegal. **Lucía Venero**

2.4.3. Efectes familiars

El procés migratori és un factor altament estressant pel nucli familiar de la persona que decideix emprendre el viatge, ja que són conscients de les dificultats i riscos per a la pròpia vida que comporta. Sovint, per tal d'evitar el patiment als familiars propers, les persones que decideixen migrar no revelen les condicions del viatge (pastera, ruta del desert...). Així doncs, al maltracte o a la extorsió s'hi afegeix l'angoixa d'haver de revelar la veritat de les condicions del viatge als familiars. En molts casos, es vol evitar donar tota la informació per por a decebre i exposar la família a l'angoixa de conèixer el patiment que pot arribar a sofrir una persona estimada i la pressió desesperant per aconseguir rescats a partir d'una extorsió.

“Quan et torturen, encara que siguis pobre, la teva família buscarà diners de qualsevol manera per salvar-te la vida”.

*Mbodi Soumare
Retornat des de Líbia mitjançant la OIM*

Pap Dibi Ndaw a Thiaroye-sur-Mer, Senegal. **Lucía Venero**

El procés de detenció previ a la deportació incomunica la persona i els familiars al país d'origen. La falta d'informació genera una angoixa enorme. Alguns familiars relaten haver pensat que la persona migrant podria haver mort. La desesperança pel desconeixement del lloc on es troba el seu familiar pot ser desbordant i generar quadres ansioso-depressius. Sovint les famílies descobreixen que el seu familiar ha sigut deportat quan el veuen aparèixer al poble o ciutat d'origen.

D'altra banda, la migració també és un focus d'esperança per a la família que pretén millorar les seves condicions de vida gràcies al treball del familiar que ha marxat. El retorn acaba amb les perspectives de millora, augmentat el sentiment de culpabilitat de la persona que ha tornat i tensió al nucli familiar. L'estructura familiar pot haver canviat i la relació amb els fills pot ser complexa degut al "sentiment d'abandonament" per part del progenitor que va decidir migrar.

"Va ser un altre cop molt dur per a la família perquè tenia divisions. Sempre estaven pensant que algun dia tindria feina, que podria ajudar-los, que podria tenir una casa per a la família i una vida millor. Fins i tot portar la família cap a Europa. Quan vaig tornar els hi va caure tota aquesta visió que tenien, van ser uns mesos de tristor".

Serigne Beye

Retornat voluntàriament després de set anys a l'Estat espanyol

Tot i això, el retorn del familiar que ha migrat pot acabar amb el patiment causat per la desconexió de la seva situació anterior i ser un descans a nivell emocional pel seu entorn proper.

"Quan una persona va a Líbia i torna a Senegal sense que l'hagin matat ni ferit, per molt que no porti diners, la gent es posa contenta que torni".

Fatou Diaby

Retornada des de Líbia mitjançant la OIM

Per a les persones que han aconseguit arrelar al país de destí, tenir parella o fins i tot formar una família, la deportació trenca per complet la vida que es duia fins aquell moment. La desesperança i angoixa es dispara degut a la separació forçada on es vulnera el dret al respecte de la vida privada i familiar i on no és té en compte la durada de l'estança en el país d'arribada ni els llaços socials i familiars.

La denegació d'entrada posterior planteja la disjuntiva d'assumir la separació fins que sigui possible el retorn o bé que l'altre integrant de la parella també hagi de deixar la seva vida per continuar amb la relació. Sovint la pressió del moment és tan alta que posa a prova la relació i augmenta el risc de ruptura.

En el cas dels menors, l'impacte psicològic de la deportació d'algun dels progenitors pot generar un greu dany psicològic que afecta l'estat d'ànim, el rendiment escolar i els fa més vulnerables a conductes de risc, abús de substàncies i violència.

2.4.4. Efectes comunitaris

La vergonya que suposa la deportació i el trencament de les expectatives de futur fa que sovint les persones deportades tendeixin a l'aïllament social evitant ser vistes i parlar sobre el fet viscut un cop han tornat al seu país d'origen

“La gent pensa que quan tornes tens diners, i te'n demanen. Per això em feia vergonya [...]. Però em va costar molt trobar feina a Senegal, era una situació insuportable. Alguns pensaven que era jo qui no volia treballar”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

“Jo, en el meu primer viatge, quan vaig fracassar, el primer que vaig fer al tornar va ser explicar-ho tot a casa meva. Em miraven amb ulls estranys, ningú sentia el que jo sentia”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

La sensació de fracàs i derrota personal és profunda i genera un gran malestar emocional que dificulta la reinserció en la comunitat d'origen. Això és degut a que les persones deportades senten que se'ls responsabilitza i desaprova pel seu retorn sense èxit.

“El mantra que es repeteix és que han migrat i no ho han aconseguit i per tant, no són homes (...). El sentiment és que no serveixen per a res (...). Prefereixen morir al mar abans que tornar al seu país”.

Aminata Beye

Doctoranda de la Universitat Assane Seck de Ziguinchor

“Això era el que em passava. Cada dia pensava en tornar a fer el viatge, tot i que cada setmana ens informaven d'algun accident mortal”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

D'altra banda, el retorn al país d'origen després de passar anys a l'exterior vivint amb altres formes de fer diferents i integrant altres costums, produeix, en alguns casos, la sensació de ser estrangers a la pròpia terra. Els canvis personals experimentats i la diferència en la mentalitat generen un cert distanciament amb els costums de la comunitat d'origen de manera que l'adaptació a l'antiga comunitat, pot transformar-se en tot un repte. Moltes persones deportades refereixen sentir-se soles, estranyes i excloses, fet que desperta una forta sensació d'aïllament i tristesa a causa del trencament del sentiment de pertinença.

“Després de viure allà 7 anys, estava una mica canviat, perquè són diferents, la mentalitat i la cultura i els hàbits. Quan arribes aquí, els primers mesos et sents una mica estrany. La gent et mira d'una manera diferent. Et diuen: tú ja ets un blanc”.

Serigne Beye

Retornat voluntàriament després de set anys a l'Estat espanyol

2.5. De la vulneració de drets a la resiliència

La deportació és un procés que implica una alta capacitat lesiva emocionalment. Tot i així, la capacitat de superació i adaptació de totes les persones entrevistades és altíssima. La complicitat nascuda del dolor compartit teixeix xarxes de suport capaces d'amortir l'impacte de les vivències i activar estratègies d'afrontament tan individuals com col·lectives. El dolor es converteix en un espai de trobada des d'on construir i construir-se. Tot i que el patiment difícilment desapareix, l'autopercepció de poder-hi fer front augmenta quan es treballa de forma col·lectiva, fet que alleugereix l'estrès emocional i l'aïllament.

“El que diuen els lluitadors [de lluita senegalesa] es: ‘la nostra lluita és un joc, però quan perds, és una vergonya’. És a dir, si lluites amb molta duresa per una cosa i no l'aconsegueixes, sentiràs molta vergonya després”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

La migració i el procés de deportació són processos vitals que innegablement generen patiment. A la vegada, també són actes que suposen aprenentatges profunds sobre un mateix i incrementen la capacitat de resistència i lluita davant l'adversitat.

Joves pescadors a Thiaroye-sur-Mer, Senegal. **Sònia Calvó**

La història de les persones deportades no és una història de víctimes sinó de supervivents d'un sistema i unes lleis que les discriminen i vulneren els seus drets. La injustícia impregna el seu viatge però la resistència també ho fa.

“Jo aquí tinc la meua professió, així que no m'he d'avergonyir de res. D'això es tractava, de buscar-se la vida, ja sigui aquí o allà, i sobreviure”.

Pap Dibi Ndaw

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

“Dono les gràcies a Déu, em sento autorealitzat (...). He treballat per tota la zona i ningú pot dir que sóc una persona mandrosa”.

Ibrahima Ndaw

Retornat des de Líbia mitjançant la OIM

“Malgrat totes aquelles dificultats, mantenim la nostra dignitat”.

Moustapha Diouf

Association des Jeunes Rapatriés de Thiaroye-sur-Mer

El retorn al país d'origen ha suposat la posada en marxa de la capacitat d'acció col·lectiva mitjançant l'activació d'associacions de joves repatriats, espais on troben acompanyament i suport emocional les persones que retornen de forma forçosa.

Tanmateix, s'han dut a terme tasques de sensibilització sobre les dificultats del procés migratori on s'informa als joves dels riscos del viatge així com reivindicacions sobre la necessitat d'un canvi profund en quant a la creació de polítiques migratòries que garanteixin el respecte dels drets humans.

“Hem de treballar al nostre continent i aixecar-lo (...). Hem de posar-hi tot el nostre bagatge”.

Malamine Soly

Veí de Barcelona després d'una deportació des del Marroc

DEPORTACIONS:
FINAL FORÇÓS
DE LES
MIGRACIONS

